

ZAKLJUČCI SA TREĆE REGIONALNE KONFERENCIJE „ENERGETSKE ZAJEDNICE GRAĐANA/ ZAJEDNICE OBNOVLJIVE ENERGIJE – ZAŠTO SE KOČI RAZVOJ I DEMOKRATIZACIJA TRANZICIJE?“

Sarajevo, 10.12.2024.godine

Na trećoj regionalnoj konferenciji posvećenju građanskoj energiji na kojoj je učestvovalo preko 70 predstavnika lokalnih zajednica, resornih ministarstava, ekspertske zajednice, nevladinih organizacija, regulatornih agencija, operatora, elektroprivrednih preduzeća i međunarodnih organizacija konstatovano je slijedeće:

- a) Da zemlje regiona zapadnog Balkana nisu još uvijek u potpunosti u svoje zakonodavstvo i praksu implementirale direktive koje se tiču razvoja građanske energije koje bi omogućile građanima, lokalnim zajednicama i privrednicima da na fer, pošten, efikasan i efektivan način mogu postati ravnopravni učesnici i nosioci energetske tranzicije u zemljama regiona i time doprinijeti vlastitoj dobrobiti i dekarbonizaciji domaće potrošnje. Problem postaje utoliko veći što su EU direktive u međuvremenu izmijenjene i dopunjene novim instrumentima kojima se još snažnije podupire razvoj građanske energije u EU tako da region opet zaostaje za zemljama iz okruženja te je stoga neophodno ubrzati tempo rada zakonodavne i izvršne vlasti
- b) U prethodnih godinu dana Srbija je značajno dopunila i izmijenila zakonski okvir za građansku energiju, uvela institut aktivnog kupca i redefinisala pristup prenosnim i distributivnim kapacitetima. Crna Gora je donijela zakon o obnovljivim izvorima energije i očekuje se usvajanje podzakonskih akata i pravilnika kojim bi se, pored postojećeg programa građanske energije koji provodi EPCG, omogućilo aktiviranje i drugih mehanizama.
- c) Najgora situacija je opet u Bosni i Hercegovini koja je ostala jedina država na evropskom kontinentu gdje građani još uvijek ne mogu ostvariti svoja puna prava na učestvovanje u energetskej tranziciji s obzirom da sva pravila i tehnička regulativa još uvijek nije implementirana (u Federaciji BiH i Distriktu Brčko) dok u Republici Srpskoj i pored toga što imaju status kupca – proizvođača 53 subjekta ne mogu ostvariti svoja prava s obzirom da snabdjevač odbija da im da nove ugovore o snabdjevanju.
- d) Pored navedenog, niti jedna zemlja regiona još uvijek nije donijela provedbene propise za implementaciju zajednica obnovljive energije i energetskej zajednica građana kao najrazvijenijeg oblika građanske energije koji doprinosi decentralizaciji, demokratizaciji i demonopolizaciji

društva u energetske tranziciji. Pri tome treba pozdraviti napore i najave FMERI u BiH da se pravilnik o zajednicama OIE u FBiH donese do kraja ove godine.

- e) Da bi se koncept građanske energije mogao uspješno implementirati državne energetske kompanije, operatori prenosne i distributivne mreže i regulatori morali bi pratiti i držati korak sa razvojem i zahtjevima koje pred njih postavlja ubrzana energetska tranzicija koja se odvija svuda oko nas. Nažalost, stiče se utisak da ovaj dio elektroenergetskog sistema daleko zaostaje i kaska za potrebama razvoja i predstavlja glavno usko grlo za efikasnu i efektivnu energetske tranziciju i to posebno u domenu razvoja kapaciteta za prihvatanje građanske energije. Nedostatak stručnog kadra, investicija u distributivnu mrežu, zastarjela i rigidna tehnička pravila i procedure, spora digitalizacija i opšta nezainteresovanost za promjene prijeti da ugroze sve napore koji se čine da se zemlje regiona ubrzano uključe u treću industrijsku revoluciju i energetske tranziciju i već ozbiljno prijeti energetske sigurnosti. Neophodno je bez kompromisa insistirati na obaveznoj i temeljitoj provjeri funkcionalnosti elektrodistributivnog sistema u odnosu na sve postojeće i planirane elektrane koje su povezane na određenom elektrodistributivnom području. Ovaj postupak treba da bude obavezan kako prilikom razmatranja uslova i mogućnosti priključenja svake nove elektrane na distributivnu mrežu, tako i prilikom izrade planova razvoja. Ukoliko se navedeno ne bude sprovodilo, dugoročno može doći do ozbiljnog ugrožavanja stanja distributivne mreže i do nastupanja nepopravljivih posljedica.

Poseban problem u ovom kontekstu predstavljaju vlade na svim nivoima i parlamenti kod kojih još uvijek vlada pogrešno uvjerenje da velike energetske kompanije u državnom vlasništvu uz komercijalni investitori u OIE mogu i trebaju biti lideri energetske tranzicije a da je građanska energija samo nužno zlo, a ne glavni instrument savremenih energetske politika za dekarbonizaciju domaće potrošnje, dostizanje klimatskih ciljeva i povećanje energetske sigurnosti zemlje uz pristupačnu cijenu električne energije za sve.

Stoga se pozivaju nadležni u svim zemljama regiona da hitno pristupe redefinisavanju politika pristupa mrežnim resursima i subvencijama komercijalnih investitora u korist građanske energije. Naknade za OIE koji krajnji kupci plaćaju trebaju u potpunosti biti usmjerene ka podršci i stimulaciji ubranog razvoja prosjumeru i zajednica OIE te rješavanju već alarmantno izraženog problema energetske siromaštva a ne kao do sada prema komercijalnim projektima s obzirom da su komercijalni projekti u OIE ekonomski održivi i finansijski isplativi i bez subvencija.

- a) I pored svih prepreka, loših zakonskih i regulatornih rješenja i nedefinisanih okvira za razvoj i podršku, pojedinci, nevladine organizacije i dio lokalnih zajednica u regionu kroz kreativna rješenja i inicijative ubrzano i uspješno radi na pitanjima energetske tranzicije u vlastitim lokalnim sredinama i sa građanima što pokazuje da postoji izražen interes, volja i pozitivna energija potrebna za promjene. Ovi primjeri mogu biti inspiracija i vodilja i za druge lokalne zajednice, organizacije i pojedince u regionu da u postojećim nepovoljnim uslovima i same krenu istim putem.
- b) Mogućnosti finansiranje i drugi vidovi podrške za građansku energiju i projekte iz ovog domena igraju važnu ulogu u razvoju građanske energije. Finansijske organizacije (banke i mikrofinansijske institucija) imaju potrebna sredstva za uspješno i efikasno finansiranje projekata iz ovog domena. Lokalnim akterima na raspolaganju stoje i razni projekti i fondovi za ove namjene, a uspješni projekti u regionu koji su finansirani ulaganjem građana pokazuju da postoji spremnost građana za ulaganje vlastitih sredstava u razvoj građanske energije i zajednica obnovljive energije čija glavna odlika nije maksimiziranje profita. Finansijska sredstva kojima građani drže u obliku štednje predstavljaju jedan od potencijalno najvažnijih izvora za finansiranje razvoja građanske energije koji je moguće aktivirati bilo kroz zelene obveznice ili direktna ulaganja u pojedine projekte na lokalnom nivou.
- c) Učesnici konferencije pozdravljaju i podržavaju i model koji je operator za OIEKEK u FBiH razvio za podršku ekstremnom energetskom siromaštvu kroz 100% finansiranje iz sredstava prikupljenih od naknade za OIE i pozivaju i druge da se razmotre mogućnosti razvoja ovakvih modela koji sredstva prikupljena od građana usmjeravaju nazad ka najsiromašnijim članovima društva.

Opšti zaključak konferencije je da sadašnje energetske politike u zemljama regiona i pored ostvarenog napretka, još uvijek predstavljaju glavnu prepreku i usko grlo za efikasnu i održivu tranziciju. Naime predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti još uvijek nemaju jasnu viziju i opredjeljenje, niti ambiciju, pa time ni strategiju i tome prilagođen zakonodavni okvir i akcione planove, za uspješno provođenje ubrzane i održive energetske tranzicije u svojim zemljama. Pri tome, još uvijek nedovoljno prepoznaju i značaj razvoja koncepata i podrške građanima i lokalnim zajednicama kroz razvoj građanske energiji na lokalnom nivou (kupaca-proizvođača, energetskih zajednica građana i zajednica obnovljive energije) koji, uz privredu, a naročito mala i srednja preduzeća, predstavljaju glavne aktere i lidere uspješne, efikasne i održive tranzicije svuda u svijetu. Stoga je i dalje potrebno vršiti stalni pritisak, voditi dijalog i pojačati proces edukacije i zagovaranje kod svih donosilaca odluka na svim nivoima kako bi se procesi ubrzali.